

מסורת הש"ס
א. חולין מבב. נזא.

גרוסות
שנחתכו בכתיימי: **שנחתכו פסולה יש בכתיי ובמקורות: טריפה.**
שניטל צומת הגידין בכתיימי: שניטל.

רוב הבשר יש בכתיי: רוב בשר.
באיזו ארכובה אמרו בארכובה בכתיימי ועוד: ובאיזו רכובה אמרו ברכובה.
אמר ליה עולא לרב יהודה בכתיימי ועוד: אמר ליה עולא [לרבא] [לרבא] [לרב] ואמרי לה לרב יהודה וראה דקייס.
מאי טעמא לא אמרי ליה למטה למטה מן הארכובה בכתיימי: מאי טעמא לא אמרי ליה למטה למטה מצומת הגידין וכן ברבינו גרשום.
הדר אמר ולא אמרי ליה בכתיימי ובמקורות: הדר אמר שפיר עבדי דלא אמרי ליה ולא אמרי ליה.

העולם

בהמה שנחתכו רגליה

בציור זה נראה שלד הבשר אחורית של פרה ללא הבשר (השרירים והגידים, כאשר אזור צומת הגידים מוקף בעיגול. **צומת הגידין**

האיזור המסומן הוא צומת הגידים, ראה בפירוט יתר בעמוד הבא.

כנגדו בגמל ניכר

במקום שניכר ובולט בגמל, הפרה הוא קרוב לחלל הבטן ומכוסה בשרירים ועור, ולכן אינו ניכר.

א משנה בהמה שנחתכו רגליה האחריות, מן הארכובה (הברך) ולמטה — כשרה, מן הארכובה ולמעלה — פסולה (טריפה), וכן שניטל צומת הגידין, המקום שבו מתחברים הגידים יחד בתחתית העצם האמצעית, עצם השוק. **נשבר העצם**, ולא נחתכה הרגל לגמרי, אם רוב הבשר קיים במקום השבר — שחיטתו של הבהמה מטהרתו, והוא מותר באכילה, ואם לאו, אם אין רוב הבשר קיים — אין שחיטתו מטהרתו, אלא כל אותו חלק מדולדל אסור באכילה.

ב גמרא אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חייא:

מה ששינוי שבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה כשרה, למטה כוונתו — כל מה שלמטה מן הארכובה, ומה ששינוי: מן הארכובה ולמעלה טריפה, למעלה כוונתו — כל מה שלמעלה מן הארכובה, ובאיזו ארכובה אמרו? בארכובה שבראש העצם התחתונה, הנמכרת עם הראש, שהקצבים חותכים ומוכרים יחד עם הפרסה. והיא הארכובה שבין העצם האמצעית לעצם התחתונה. ולפי זה, רק אם נחתכה הרגל בעצם האמצעית ולמעלה — הרי זו טריפה. עולא אמר בשם רבי אושעיא: ארכובה שמדובר עליה היא הארכובה העליונה, שבין העצם העליונה והאמצעית, שאינה ניכרת כלפי חוץ, אבל כנגדו ברגל הגמל הוא ניכר, בולט. ולפי זה, רק אם נחתכה העצם העליונה הריהי טריפה, אבל אם נחתכה העצם האמצעית — כשרה. אמר ליה [לר] עולא לרב יהודה: בשלמא לדידי דאמינא שכנגדו בגמל ניכר, ואם נחתכה העצם האמצעית כשרה — היינו דקתיני [וחו שהתנא שונה] במשנה: וכן שניטל צומת הגידין, להשימינו שלמרות שאם נחתכה הרגל בחלקה העליון של העצם האמצעית — הריהי כשרה, אם נחתכה בתחתית אותה עצם וכך ניטל צומת הגידים — הריהי טריפה. אלא לדידך [לשיתתך]. שמדובר בארכובה התחתונה, ואם נחתכה הרגל בכל מקום למעלה משם הריהי טריפה, מאי [מהו] וכן שניטל צומת הגידין? מדוע הוצרך לומר כן? והרי כל מקום בעצם האמצעית הוא למעלה מן הארכובה, וגם מקום צומת הגידים! אמר ליה [לר] רב יהודה: לשיטתי שינוי שני מקרים שעושים טריפה: האחד — שנחתכה העצם למעלה מן הארכובה (הארכובה) בלא שייטל צומת הגידים, והשני — שניטל צומת הגידים בלא שנחתכה הרגל למעלה מן הארכובה. הקשה לו עולא: כיצד אתה יכול לפרש כך? והא [והר"ן] נחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה קתני [הוא שונה], ומשמע — נחתכו לגמרי, כולל צומת הגידים! אישתיק [שתק] רב יהודה ולא מצא תשובה. **לבתר דנפק** [אחרי שיצא] עולא אמר רב יהודה לעצמו: מאי טעמא לא אמרי ליה [מה טעם לא אמרתי לר]. שלשיטתי, מן הארכובה ולמטה כשרה — פירושו — למטה מן הארכובה, אבל "מן הארכובה ולמעלה טריפה" פירושו — למעלה מן הארכובה וגם מצומת הגידין? שהרי באופן זה, צריך התנא להוסיף ולומר כי לא רק אם נחתכה הרגל למעלה מצומת הגידים הרי זו טריפה, אלא גם אם נחתכה בצומת הגידים! הדר [חזר] רב יהודה ואמר לעצמו:

א משנה בהמה שנחתכו רגליה, מן הארכובה ולמעלה — פסולה, וכן שניטל צומת הגידין. **נשבר העצם**, אם רוב הבשר קיים — אלא אם כן נחתכה הרגל לגמרי, אם רוב הבשר קיים במקום השבר — שחיטתו מטהרתו — ומוותר באכילה, ואם לאו — אין שחיטתו מטהרתו. ואפילו נמקו שהבהמה מותרת — היא אסור משום "ושער בשדה טריפה", כדאמרינן (חולין עג,ג): להביא האבר והבשר המדולדלין, שלשה עצמות צריך: המחטוף, והוא עלם הנחתך עם הפרסות כשמפשיטין הבהמה, ואותה ארכובה נקראת "ארכובה הנמכרת עם הראש". ולמעלה הימנה עלם האמצעי, וזומת הגידין נחתמיתו, סמוך לפרק ארכובה הנמכרת עם הראש. והעליון הוא קולית המחטבה בלילה.

ב גמרא אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חייא: **למטה — למטה מן הארכובה, למעלה — למעלה מן הארכובה, באיזו ארכובה אמרו — בארכובה הנמכרת עם הראש. עולא אמר רבי אושעיא:** כנגדו בגמל ניכר. אמר ליה עולא לרב יהודה: **בשלמא לדידי, דאמינא כנגדו בגמל ניכר — היינו דקתיני: וכן שניטל צומת הגידין. אלא לדידך, מאי "וכן שניטל צומת הגידין"? אמר ליה: רכובה בלא צומת הגידים, וצומת הגידים בלא רכובה. — והא "נחתכו" קתני! אישתיק. לכתר דנפק, אמר, מאי טעמא לא אמרי ליה: למטה — למטה מן הארכובה, למעלה — למעלה מן הארכובה? הדר אמר:**

— מיד קאמר טרפה, דהיינו צומת הגידין שהוא סמוך לה, וכל שכן צנוצה. ולקמן פריך: מאי "וכן שניטל צומת הגידין"? והא תנא ליה: למעלה מן הארכובה — טריפה! כנגדו — של אזור מקום דמתניין. בגמל ניכר — דקסדר רבי אושעיא: ארכובה דמתניין היא ארכובה העליונה, ושם צולט עלם ציך הגמל. והכי מניא צנוצרות (מאל), דאזתה ארכובה ניכרת בגמל, דתני: זנב העגל שאינה מגעת לערקוס, ארכובה — היא מוס לפסול. ומני עלה: קפץ העליון ולא קפץ המחטוף, וכנגדו בגמל ניכר. היינו דקתני וכן שניטל — משום דתנא: למטה מן הארכובה עליונה כשרה, דהיינו נחתך עלם האמצעי — אישתיק למיתני: וכן שניטל, דאף על גב דאם נחתך צנוצה כשרה, היכי דנחתך צנפילי נמקו צומת הגידין — טריפה. וכדמתוך לקמן: ואל תממה, שהי חותכה מכלן וממה ומותכה מכלן ומיה. אלא לדידך, דלמדת: ארכובה תחתונה, למעלה דקתני מתניין — למעלה מיד צנמך משמע, היינו ניטל צומת הגידין! אמר ליה תנא ארכובה בלא צומת הגידין — כמו נשבר העצם והגידין קיימין, ותנא צומת הגידין בלא ארכובה. והא נחתכו — לגמרי משמע. אלמא, תנא ליה תנא: יטול הזומת, ולמה ליה להסדר ולמתייב? והא ליכא למימר: תנא רכובה עם צומת הגידין, והדר תני צומת הגידין בלא ארכובה, דאם כן נתייב: יטול צומת הגידין, וכל שכן נחתכו לכתר דנפק — עולא. אמר — רב יהודה לנפשיה. מאי טעמא לא אמרי — דלמטה דקאמר, הוא למטה מן הארכובה ומזומת הגידין, ולמעלה דקתיני — לאו למעלה מיד משמע, אלא צנוצה של עלם, למעלה מן הזומת. והדר תנא: וכן שניטל הזומת, דאם נחתך צמך הזומת נמי טריפה. הדר אמר — שפיר עבדי דלא אמרי ליה.

תוספות

אלא לדידך מאי כו' — תימה: דלמא טובר כמאן דאמר צומת הגידין הוא דאגרמא ולגיו. ועוד, דרב יהודה דקאמר בסמוך: היכא דפריעי טבחי, והיינו דרבא הגידין! ויש לומר: מדפריך ליה עולא, מכלל דהוה פשיטא ליה דצומת הגידין הוא דאגרמא ולגיו. ועוד, דרב יהודה דקאמר בסמוך: היכא דפריעי טבחי, והיינו דרבא בריה דרבא בר רב הונא דקאמר: עילוי ערקומא, שהוא עדין יותר.

עיונים

בהמה שנחתכו רגליה וכו' מקומה של משנה זו לכאורה בפרק "אלו טרפות", אלא שהובאה כאן משום מה שנאמר בסופה, ששחיטה מטהרת או אינה מטהרת את האבר המדולדל, כמו שנאמר בפרק זה (לעיל ע"א, ועוד) על עובר, ששחיטתו אמו מטהרתו (רמב"ם). והמשנה עוסקת דווקא ברגליה האחריות של הבהמה, אבל אם נחתכו רגליה הקדמיות (הקרויות בלשון הגמרא ידים) — אינה טריפה (הגהות אשירי ועוד, על פי הגמרא לעיל נחב). **מן הארכובה ולמטה וכו'** רגל הבהמה בנויה משלוש עצמות עיקריות (מלבד העצמות הקטנות באזור הפרסה, המקבילות לגב כף הרגל באדם): העצם התחתונה, הנמכרת באטליו עם הראש (הפרסה), ויש ראשונים שקראו לה "רגל"; העצם האמצעית, שהיא עצם השוק; והעצם העליונה היא עצם הירך (או "הקולית"). התחובה בעצם האליה (ב"אגן"). ובאזור החיבור שבין כל שתי עצמות קיימת "ארכובה", והגמרא תוין באיזו ארכובה מדובר, התחתונה או העליונה. והראשונים נחלקו מה בדיוק מוגדר כ"ארכובה", מדובר רש"י ועוד משמע כי הארכובה היא הברך, המפרק (המורכב מכמה עצמות קטנות) שבין העצמות הגדולות (דינה של הארכובה עצמה כלמעלה ממנה להחמיר. רא"ש). אבל ראשונים אחרים הבינו כי הארכובה היא הקצה העליון של כל אחת מן העצמות הגדולות, אלא שראו את העצם הקטנה הסמוכה לה (ערקומא) כראשה העליון (רמב"ן ותלמידיו, מאירי). וראשונים אחרים הבינו כי ארכובה היא כל אחת מן העצמות הגדולות (ראה רא"ש, וראה בתשובותיו לבנו רבינו יחיאל שחלק על הבנה זו). **ניטל צומת הגידין** בתחתית עצם השוק, בחלקה האחורי (כך שיטת רש"י, וראה שיטת הראב"ד להלן) מתאספים יחד שלושה גידים, היוצאים מן הבשר (כלומר משלושה שרירים שונים) שבחלקו העליון של השוק, והאזור בו הם מתאספים יחד לכעין גיד אחד (המגיע בהמשך עד למטה לעצמות הפרסה) קרוי "צומת הגידין", והגמרא תוין מה הם גבולותיו המדויקים. ומדיון הגמרא עולה כי יש להבין ש"ניטל צומת הגידין" כוונתו שנחתכה הרגל באזור מקום, וממילא ניטל גם צומת הגידים שם. אך גם ניתן להבין שהכוונה היא שניטל צומת הגידים עצמו, בלא שתחתך העצם, שגם דבר זה עושה טריפה לעצמו. **נשבר העצם** הכוונה היא שהעצם נשבר לגמרי לשני חלקים, ומה שמחבר את האבר הוא הבשר וכן העור (ראה בגמרא עמוד ב כמה משנה העור לענין זה). **אין שחיטתו מטהרתו** אלא דינו כדיון אבר המדולדל, שנאסר באכילה, כפי שלמדו (לעיל עגב) מן הכתוב "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) (רש"י). ומלשון המשנה "מטהרתו" משמע שאזור אבר מדולדל מטמא (לאחר שחיטה) כדיון אבר שנחתך מן החי, שמטמא במשא, ואכן כך סובר רב בגמרא (להלן עמוד ב). אלא שרב חסדא הוכיח מבריתא שלא כדבריו, ולפי זה, "אין שחיטתו מטהרתו" עניינו — אינה מתירה אותו באכילה. ולעיל (ע"א) נאמר בשם ר' יוחנן יותר מנכ, כי גם איסור האכילה אינו מן התורה, והכתוב אינו אלא אסמכתא (וראה שיטת הרמב"ם בעינים שם).

למטה מן הארכובה עצמה, בעצם האמצעית, שהרי מיד אחר כך שינוי שאם ניטל מקום צומת הגידים שבתחתית העצם האמצעית הרי זו טריפה. אלא "למטה" כוונתו — למטה מן העצם האמצעית שבתחתית הארכובה זו (רש"י). **בארכובה הנמכרת עם הראש** כאמור לעיל, נחלקו ראשונים מה מוגדר כארכובה, שמדברי רש"י עולה כי היא הברך, עצם (או אחת מן העצמות) שבין העצמות הגדולות. אבל רמב"ן ועוד הבינו כי "ארכובה הנמכרת עם הראש" היא ראשה העליון של העצם התחתונה (אף שאין ברברים סתירה לדברי רש"י, שכן לדבריהם היא כוללת גם את עצם הברך הקטנה (ערקומא) שבראשה). ולפי דבריהם, "מן הארכובה ולמטה" כוונתו — מן הקצה העליון שלה ולמטה, ורק אם נחתכה בעצם השוק שלמעלה משם הרי זו טריפה. ויש ראשונים שהבינו כי "ארכובה הנמכרת עם הראש" היא כל העצם התחתונה, וכיצא בזה לדעת עולא, כל העצם האמצעית קרויה ארכובה (ראה רא"ש, רע"ב).

והא נחתכו קתני ואין לומר, ששנה בתחילה שנחתכה ארכובה עם צומת הגידים, ואחר חזר ושנה שניטל צומת הגידים לבדו, שאם כן — די היה לשנות שניטל צומת הגידים, ומשם היינו למדים שכל שכן שנחתך למעלה מן הארכובה ומצומת הגידים (רש"י).

אורה ההלכה
בהמה שנחתכו רגליה בהמה שנחתכה רגלה האחרית, אם נחתכה בפרק התחתון (הארכובה הנמכרת עם הראש) — כשרה. נחתכה בעצם המחוברת לגוף (קולית) — טריפה. נחתכה בעצם האמצעית, אם נחתכה שלא במקום צומת הגידים — כשרה, ואם נחתכה במקום צומת הגידים — טריפה מפני שנחתכו הגידים. והיא דעת הר"ף והרמב"ם, שפוסקים כלשון השנה בדברי רב יהודה. ויש אסורים בנחתכה בעצם האמצעית בכל מקום, אפילו שלא במקום צומת הגידים, ואפילו אם הגידים עצמם קיימים. והיא דעת רש"י, כלשון ראשונה של רב יהודה, להחמיר. ולשיטה זו, אם נחתכה בתוך הפרק שבין ארכובה הנמכרת עם הראש לשוק — טריפה לדעה אחת (וראה באחרונים באיזה מקום בדיוק מדובר). וכתב רמ"א שנהגו בכל אשכנז וצרפת כסברא האחרונה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ח ה"א. שו"ע יו"ד נה, א).

שניטל צומת הגידין בהמה שניטל או נחתך צומת הגידים שלה, אף על פי שכל העצם שם קיים — הרי זו טריפה. כמשנה. וצומת הגידין בהמה הוא בעצם האמצעי בצד האחורי שהובג נופל עליו (רש"י ועוד), ויש מי שאומר שהוא כלפי פנים לצד חלל הבהמה (ראב"ד ועוד). ויש להחמיר כשתי הסברות, אף שהסברה הראשונה היא העיקר (רמ"א). (רמב"ם שם ה"ז. שו"ע שם נו, א—ב).

נשבר העצם כל מקום ברגל שאם יחתך היא טריפה, אפילו לא נחתך העצם, אלא נשבר ויצא לחוץ, אם אין עור ובושר חופים רוב עביו ורוב הקיפוף, טריפה, ואם עור ובושר חופים רוב עביו ורוב הקיפוף — כשרה. כמשנה. וראה בגמרא להלן עמוד ב. (רמב"ם שם ה"ב. שו"ע שם נה, ה).

ולא אמרי ליה — צממיה. וכי לא אמרתי לו טעם הגון, רכונה בלא זומת ולומת בלא רכונה, ופרכיה מלישנא דמתניתין, ואמר לי: נסתכו קמני? והכא נמי, אי הוה אמרי ליה — קא הוה דייק נמי לישנא, ואומר לי: "מן הארכובה ולמעלה" קמני, דמשמע בסמוך, והיינו צומת הגידין. רב פפא מתני — לדרב יהודה הכי. למטה — דמתניתין, ללא למטה מיד קאמר. דרכונה דמתניתין דרכונה עליונה מיירי, הלכך למטה דידה דהיינו עטס אמלעי, וזמנין דטרפה, כגון צומת הגידין. אלא הכי קאמר: למטה מאותה רכונה ומעטס אמלעי כולו, דהיינו צעטס המתחן — ודאי כשרה. למעלה למעלה מן הארכובה — דהיינו בקולית — ודאי טרפה כל מקום שימתך. וכן שניטל צומת הגידין — וצנעטס אמלעי יש מקום שהיא טרפה — כגון צומת הגידין, ויש מקום שהיא כשרה — כגון למעלה מן הצומת. ורכונה גופה איהו היא? כדעולא — עליונה. ופרכין ללישנא דעולא ודרב פפא: ומי איכא מידי דכי מדלי פסיק לה — למעלה מן הצומת הגידין צעטס אמלעי — כשרה. וכי מתתי פסיק לה — וכשמפיל לה לחותכה צומת — טרפה? וכלשנא קמח דרב עבדין לחומר, ולמעלה מרכונה המתחנה, כל מקום שימתך — טרפה. וכן נוטל צומת בלא רכונה. דלא חזינן דהדר ביה רב, ולקמן פסיק הלכא הכי אפילו נשנר העטס, וכל שכן נסתך לגמרי. אלו הן צומת הגידין — מהיכן מתחיל, והיכן כח חיות הגידין? דאגרמא ולבר — משיואלין הגידין מן העטס ומהלכין צנעטס. שהעטס למעלה מן הפרק ערוס בלא צנעטס כשמיס ושלט אנבעט, והגידין אדוקין זו, וממקום שמתפרשין ממנו ולמעלה מתחיל, וכל זמן שהן נמוחין וקשוין השלשה יחד — קרי צומת, עד מקום שמתפרשין ומתפלגין זה מזה, כדמפרש לקמן. דאגרמא ולגיו — אין נקראין צומת אלא מקום שדיקתן צעטס, ממקום שנאדקין זו עד הפרק, דעילוי ערקומא — עטס קטן הוא המתחזר את הפרקים. ומה שיש מן הגידין ולמעלה היינו עד מקום שמתפרשין — קרי צומת, וכל מקום שימתכו עטס טרפה. והאי שיעורא נפיס מכולהו, שמתחיל מיד מן הערקוס ולמעלה, והוא למטה מסוף העטס האמלעי, ואם נסתך צין עטס אמלעי לאותו ערקוס — טרפה. דערקומא גופה — נסתכו גידין כנגד הערקוס עלמו. לא תציתו ליה — דמתחזר טפי. דפרעי טבחי — נמקום שפומחין הטבחין להפריש הנשר מן העטס כשננקרין אותו *צינקרין, ורוזין ליטול אותן גידין, והיינו מעילוי ערקומא. לישנא אחרינא: כשמתפרשין הצממיה, משם מתחילין לפמוח ולהפשיט העור של רגלים אחרונים. צומתין — ממוחזרין יחד ונראין כגיד אחד. ועד כמה — ארכו של צומת. ארבעה בטרי — ארבע אנבעט. בליטי — קודם שיעלעו נתון הצנעט. אשוני — קשין. רכיכי — לאמר שנכנסין לצנעט נעשין רכין.

תוספות

הכא נמי מן הארכובה ולמעלה קתני — לעולא נחא, דמצי לפרש מן הארכובה ולמטה — מיד. אף על גב דלא בכל מקום כשרה, כמו כנגד צומת הגידין, מכל מקום כיון דמיתוקם למטה מיד, ולמעלה מיד — נחא.

הגידים שאמרו במשנה הוא המקום שבו הגידין צומתין (מתחברים ונראים כאחד), ועד כמה? מה אורכו? אמר להו ההוא מדרבנן (אמר להם אחד מהחכמים). ורב יעקב שמיה (שמו) כי כשנשך הדין בבית רב יהודה אמר לן [לנן]: שמעו מני מלתא דמגברא רבה שמיע לי (שמעו ממני דבר, שמאדם גדול שמעתי אותו). ומנו [ומיהו]? שמואל: צומת הגידין שאמרו — מקום שהגידין צומתין בו, וממקום שצומתין עד מקום שמתפרשין. וכמה? עד היכן? אמר אביי: ארבעה בטרי בתורא [טפחים בשור]. ושואלים: כמה דקה מאי (מה השיעור)? אמר אביי: בליטי (כל שהם בולטים) ואינם נבלעים בכשר — הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים, בליעי (כאשר הם מובלעים בכשר) — לא הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים, רכיכי (כאשר הם רכים) — לא הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים; אלימי (כשהם עבים) — הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים, קטיני (כאשר הם דקים) — לא הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים; חורוי (כאשר הם לבנים) — הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים, לא חורוי (כשאין לבנים) — לא הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים.

עיונים
למעלה מן הארכובה ומצומת הגידין וכן שניטל צומת הגידין כתב הרמב"ם כי לשיטה זו לא נאסרה בהמה מפני שהיא חתוכת הרגל ממקום זה, אלא מפני שנחתכו הגידים. ולפיכך אם נשבר העצם במקום צומת הגידים יוצא לחוץ, ואין עור ובשר חופין את רובו, ובדק בצומת הגידים ונמצאו קיימים — כשרה.
 ורמב"ן כתב כי לשיטה זו, נמצא שיש דרך להוציא את הבהמה שנחתכה רגלה בצומת הגידים מטריפותה — אם יחתוך את הרגל למעלה משם, במקום שאינו עושה טריפה. אבל ראשונים אחרים אמרו כי כל שנעשתה טריפה — שוב אין לה תקנה (ראה רשב"א ועוד).
 ואילו הן צומת הגידין כמבואר להלן עמוד ב, מדובר בשלושה גידים, אחד עבה ושנים דקים יותר. המפרשים נחלקו מה הם אותם שלושה גידים. חלק מן הראשונים (וכך נפסק להלכה) הבינו מדברי רש"י כי מדובר בגיד אחד עבה הנמשך מאחורי העצם האחורית הבולטת מתחתית השוק, ועוד שנים דקים יותר העוברים בצידה. אבל יש בדבר קושי, מפני שגידים אלו אינם מתחברים או נצמדים יחד עד למטה מן הארכובה (ויש שהסבירו כי צומת עניינו שהם מתאספים בסמוך, ראה שיחת חולין). אבל יש מפרשים שהבינו בדברי רש"י כי צומת הגידים הוא אותו גיד אחורי, שהולך ומתפצל במעלה השוק לשלושה גידים היוצאים משלושה שרירים שונים (ראה דעת תורה ליריד סימן נו סק"י). וראה להלן בשיטת הראב"ד.
 דאגרמא ולגיו רש"י פירש שדעה זו מצמצמת את אזור צומת הגידים רק למקום בו הגידים צמודים לעצם, ולא למעלה משם. אבל הרא"ש הרי"ד כתבו כי יותר נראה לפרש שהוא בא להוסיף על הדעה הראשונה, של רבה בשם רב אשי (אסי). ולראב"ד שיטה אחרת לגמרי בהסבר סוגיה זו, ששני צמתים של גידים יש, האחד בצד הפונה כלפי הגוף ("דאגרמא ולגיו"), ואחר — בצד הפונה כלפי חוץ, הגד האחורי שוב בהמה נופל עליו ("דאגרמא ולבר"). ורבה אמר שצומת הגידים הוא הפנימי, ורבה בר רב הונא אמר שהוא החיצון. ומה שאמר רבה בנו של רבה בר רב הונא לא בא לחלוק,

ולא אמרי ליה — צממיה. וכי לא אמרתי לו טעם הגון, רכונה בלא זומת ולומת בלא רכונה, ופרכיה מלישנא דמתניתין, ואמר לי: נסתכו קמני? והכא נמי, אי הוה אמרי ליה — קא הוה דייק נמי לישנא, ואומר לי: "מן הארכובה ולמעלה" קמני, דמשמע בסמוך, והיינו צומת הגידין. רב פפא מתני — לדרב יהודה הכי. למטה — דמתניתין, ללא למטה מיד קאמר. דרכונה דמתניתין דרכונה עליונה מיירי, הלכך למטה דידה דהיינו עטס אמלעי, וזמנין דטרפה, כגון צומת הגידין. אלא הכי קאמר: למטה מאותה רכונה ומעטס אמלעי כולו, דהיינו צעטס המתחן — ודאי כשרה. למעלה למעלה מן הארכובה — דהיינו בקולית — ודאי טרפה כל מקום שימתך. וכן שניטל צומת הגידין — וצנעטס אמלעי יש מקום שהיא טרפה — כגון צומת הגידין, ויש מקום שהיא כשרה — כגון למעלה מן הצומת. ורכונה גופה איהו היא? כדעולא — עליונה. ופרכין ללישנא דעולא ודרב פפא: ומי איכא מידי דכי מדלי פסיק לה — למעלה מן הצומת הגידין צעטס אמלעי — כשרה. וכי מתתי פסיק לה — וכשמפיל לה לחותכה צומת — טרפה? וכלשנא קמח דרב עבדין לחומר, ולמעלה מרכונה המתחנה, כל מקום שימתך — טרפה. וכן נוטל צומת בלא רכונה. דלא חזינן דהדר ביה רב, ולקמן פסיק הלכא הכי אפילו נשנר העטס, וכל שכן נסתך לגמרי. אלו הן צומת הגידין — מהיכן מתחיל, והיכן כח חיות הגידין? דאגרמא ולבר — משיואלין הגידין מן העטס ומהלכין צנעטס. שהעטס למעלה מן הפרק ערוס בלא צנעטס כשמיס ושלט אנבעט, והגידין אדוקין זו, וממקום שמתפרשין ממנו ולמעלה מתחיל, וכל זמן שהן נמוחין וקשוין השלשה יחד — קרי צומת, עד מקום שמתפרשין ומתפלגין זה מזה, כדמפרש לקמן. דאגרמא ולגיו — אין נקראין צומת אלא מקום שדיקתן צעטס, ממקום שנאדקין זו עד הפרק, דעילוי ערקומא — עטס קטן הוא המתחזר את הפרקים. ומה שיש מן הגידין ולמעלה היינו עד מקום שמתפרשין — קרי צומת, וכל מקום שימתכו עטס טרפה. והאי שיעורא נפיס מכולהו, שמתחיל מיד מן הערקוס ולמעלה, והוא למטה מסוף העטס האמלעי, ואם נסתך צין עטס אמלעי לאותו ערקוס — טרפה. דערקומא גופה — נסתכו גידין כנגד הערקוס עלמו. לא תציתו ליה — דמתחזר טפי. דפרעי טבחי — נמקום שפומחין הטבחין להפריש הנשר מן העטס כשננקרין אותו *צינקרין, ורוזין ליטול אותן גידין, והיינו מעילוי ערקומא. לישנא אחרינא: כשמתפרשין הצממיה, משם מתחילין לפמוח ולהפשיט העור של רגלים אחרונים. צומתין — ממוחזרין יחד ונראין כגיד אחד. ועד כמה — ארכו של צומת. ארבעה בטרי — ארבע אנבעט. בליטי — קודם שיעלעו נתון הצנעט. אשוני — קשין. רכיכי — לאמר שנכנסין לצנעט נעשין רכין.

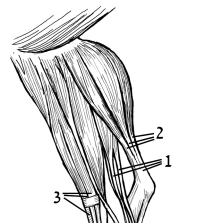
ולא אמרי ליה (וכי לא אמרתי לו) תירוק, ואמר לי: "נחתכו" קתני (שנה). שהדבר אינו עולה כראוי עם לשון המשנה? הכא נמי [כאן גם כן] יכול היה להקשות לי: כיצד אתה מפרש מן הארכובה ולמעלה — למעלה מן הארכובה ומצומת הגידים? והרי "מן הארכובה ולמעלה" קתני (הוא שונה). ומשמע — כל מה שלמעלה מן הארכובה, וגם בצומת הגידים. עד כאן נוסח אחד של הדברים. רב פפא מתני הכי [היה שונה כן], אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חייא: הארכובה שמדובר עליה במשנה היא הארכובה העליונה, שבין העצם האמצעי לעצם העליונה, שכנגדו בגמל ניכר. ולפיכך, מה ששינו: נחתכו רגליה למטה מן הארכובה כשרה, כוותו — למטה מן הארכובה ומצומת הגידין שבתחתית העצם האמצעי, כלומר, כשנחתכו בעצם התחתונה. ומה ששינו שאם נחתכו רגליה למעלה מן הארכובה טריפה — פירושו שנחתכו למעלה מן הארכובה ומצומת הגידין, כלומר שנחתכו בעצם העליונה. ועל כך הוסיף התנא: וכן שניטל, שנחתכה הרגל במקום צומת הגידין שבתחתית העצם האמצעי, גם כן טריפה, למרות שאם נחתכה הרגל בעצם האמצעי למעלה משם — הריהי כשרה. וכאמור, לדרך זו ארכובה גופה [עצמה] היא הארכובה העליונה, הניכרת בגמל, כדברי עולא שאמר כן לעיל בשם רב אשעיא. ותמיהה על הסבר זה: ומי איכא מידי [והאם יש, יתכן דבר כזה], דאילו מדלי פסיק ליה [שאם למעלה, בעצם האמצעי, חותך אותו] והבהמה חיה, מתתי פסיק ליה [ואם למטה, בצומת הגידים שבתחתית עצם זו, חותך אותו] והיה מתה? אמר רב אשי: טריפות קא ודיית להרדי [אתה מדמה זו לזו]? אין אומרין בטריפות זו דומה לזו, שהרי מקומות שונים יש בגוף הבהמה, חותכה מכאן ומתה, חותכה מכאן וחיה.

רב אשי: דאגרמא ולגיו [מן העצם ולפניו]. האזור שבו הגידים צמודים לעצם — הוא צומת הגידים. רבא בריה [בנו] של רבה בר רב הונא אמר רב אשי: גם למטה משם, דעילוי ערקומא [באזור שמועל הערקוס], מעל אותה עצם קטנה שבין העצם האמצעי לעצם התחתונה — הרי זה צומת הגידים. מסופר, יתיב ההוא מרבנן קמיה [ישב אחד מהחכמים לפני] ר' אבא, ויתיב וקאמר [ויושב היה] אותן: צומת הגידים הוא דערקומא גופה [הגידים של הערקוס עצמו]. אמר ליה [לו] רבי אבא: לא תציתו ליה [אל תקשיבו לו], מחמיר הוא מדי, להטריף בהמה שנחתכו שם גידיה! הכי [כן] אמר רב יהודה: היכא דפרעי טבחי [במקום שבו פותחים, חותכים הטבחים] את רגלי הבהמות. ומעירים: והיינו [הוא הדבר] שאמר רבא בריה [בנו] של רבה בר רב הונא אמר רב אשי, שהוא האזור שמעל הערקוס. ומביאים מה שאמר רב יהודה אמר שמואל: צומת הגידים שבו הגידין צומתין (מתחברים ונראים כאחד), ועד כמה? מה אורכו? אמר להו ההוא מדרבנן (אמר להם אחד מהחכמים). ורב יעקב שמיה (שמו) כי כשנשך הדין בבית רב יהודה אמר לן [לנן]: שמעו מני מלתא דמגברא רבה שמיע לי (שמעו ממני דבר, שמאדם גדול שמעתי אותו). ומנו [ומיהו]? שמואל: צומת הגידין שאמרו — מקום שהגידין צומתין בו, וממקום שצומתין עד מקום שמתפרשין. וכמה? עד היכן? אמר אביי: ארבעה בטרי בתורא [טפחים בשור]. ושואלים: כמה דקה מאי (מה השיעור)? אמר אביי: בליטי (כל שהם בולטים) ואינם נבלעים בכשר — הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים, בליעי (כאשר הם מובלעים בכשר) — לא הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים, רכיכי (כאשר הם רכים) — לא הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים; אלימי (כשהם עבים) — הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים, קטיני (כאשר הם דקים) — לא הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים; חורוי (כאשר הם לבנים) — הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים, לא חורוי (כשאין לבנים) — לא הוה [הריהם] נחשבים לצומת הגידים.

אלא לומר היכן נמצא צומת הגידים לאורך רגל הבהמה (ראה ברמב"ן שיעטש את דבריו באריכות). ערקומא מוסכם כי הערקוס הוא אחת מן המצמות הקטנות של היכרן של הבהמה (הן שש במספר), אלא שנחלקו הראשונים באיזו מהן מדובר. יש שהבינו כי הכוונה לעצם הקטנה הבולטת לאחור בתחתית השוק. ויש שהבינו כי הכוונה לאחת מן העצמות האחרות (ראה שיחת חולין).
דפרעי טבחי שני פירושים הביא רש"י לענין זה: האחד — המקום שהם עושים חתך ברגלי הבהמות כדי להפריש את הבשר מן העצם כדי לנקר ממנו את הגידים. ושני — המקום שבו רגליים הטבחים לחתוך כדי להפשיט את הבהמות מרגליהן. והראב"ד פירש כי הוא מקום שהטבחים נוקבים את רגל הבהמה כדי לתלותה.
צומת הגידים שאמרו מקום שהגידין צומתין מדברי הרי"ף עולה כי מדובר על האזור המקביל למה שאמרו רב יהודה ("היכא דפרעי טבחי") ורבה בנו של רב הונא בשם רב אשי, שהוא מעל **בליטי... בליעי... אשוני** וכו' הראב"ד פירש כי כל אלו סימנים של דבר אחד, שכלל שהגידים עולים למעלה ומתפשטים הם מתרככים כעין הבשר, ונעשים דקים יותר, ואדומים (ראה רמב"ן).
אורה ההלכה
ואלו הן צומת הגידין צומת הגידים מתחיל למעלה מהערקוס, שהוא עצם קטן שמחבר את השוק לארכובה הנמכרת עם הראש, והוא הקרוי "קוגיל" (או "טשיף") שמשחקים בו הילדים. ומשם ולמעלה מתחברים וצומתים גידים אלו ועולים ומתפשטים בשוק עד שמתרככים וחוזרים כעין בשר. ואורכו בהמה גסה שש עשרה אצבעות. ויש אומרים ארבע אצבעות. ובהמה דקה לא נתנו חכמים שיעור, אלא עד המקום שמתחילים הגידים להתרכך או שהם קטנים ודקים — הוא צומת הגידים. כדברי האמוראים בגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות פ"ח ה"ג. ש"ע י"ד נו, ג-ה).

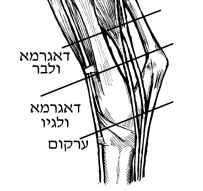
מסורת הש"ס
 ב. ראה בכורות מא, א.
 ג. ב"ב קל, ב. חולין מח, ב.
 נה, ב.
גרסות
 מן הארכובה ולמעלה קתני ברוב כתה"י: מן הארכובה ולמטה קתני מן הארכובה ולמעלה קתני.
 למעלה מן הארכובה ומצומת הגידין וכן שניטל צומת הגידין בחלק מכתה"י ובמקורות: למעלה מן הארכובה, וכן שניטל צומת הגידין וכן נראה מרש"י.
 מדלי... מתתי פסיק ויעוד: מדלי... ומתתי... רבה אמר רב אשי... רבה בר רב הונא אמר רב אשי בכתה"י ובמקורות: רבה אמר רב אשי... רבה בר רב הונא אמר רב אשי. והיינו רבא בכתה"י ועוד: והיינו דרבא.
 רבה אמר רב יהודה היכא דפרעי בחלק מכתה"י ובמקורות: הכי אמר רב יהודה אמר רב אשי... רבה בר רב הונא אמר רב אשי... רבה בר רב הונא אמר רב אשי. והיינו רבא בכתה"י ועוד: והיינו דרבא.
 כי הוינן בי רב יהודה בחלק מכתה"י ובמקורות: לדידי מיפרשא לי מניה דרב יהודה ממקום שצומתין בו עד מקום שמתפרשין איכא דאמר רב אשי... רבה בר רב הונא אמר רב אשי... רבה בר רב הונא אמר רב אשי. והיינו בי רב יהודה.
 מקום שהגידין צומתין בו וממקום שצומתין מקום שמתפרשין בכתה"י ובמקורות: מקום שהגידין צומתין בו עד מקום שמתפרשין.

העולם

1 שיטה א' ברש"י
 2 שיטה ב' ברש"י
 3 שיטת הראב"ד
 וראה גם נספח תמונות עמ' 12.

ואלו הן צומת הגידין

בציור זה נראים שלושת הגידים. האחורי, גדול יותר, שהוא עובר מאחורי העצם הקטנה הבולטת לאחור (יש אומרים שהיא הערקוס).

בציור זה נראות כמה עצמות שמוחוות כערקוס על ידי המפרשים.

***צינקרין** מן הצרפתית העתיקה cenon — אולי עצם העקב, שבתחתית השוק.

גַרְסוֹת
כיון דזיגי מלים אלו חסרות בכתיבם.
אזדא... אזדא בחלק מכתהיי: אזלא... אזלא .
בעופות שיתסר בכתיימ ועד ובדפויי: בעופא שיתסר .
ואשכח תרי יש בכתיי: ואשכחיה תרי .

כי מיפסיק חד מינייהו לגמרי יש בכתיי: **כי מיפסק נמי חד לגמרי**. **רבנאי** בחלק מכתהיי: **רב בנאי**.

צומת הגידים אפילו בכתיימי ועד: **צומת הגידין שאמרו אפילו**.

אפילו לא נשתייר בה אלא כחוט הסרבל רבינו גרשום גרס כנראה: **אפילו לא נשתייר בו אלא שליש עיין** בדבריו.

ואיכא דאמרי בחלק מכתהיי: **איכא דאמרי**.

אפילו לא נשתייר בה אלא כחוט הסרבל בחלק מכתהיי ומקורות: **אפילו לא נשתייר בהן אלא כחוט הסרבל** ויש: **אפילו לא נשתייר מהן אלא כחוט הסרבל**.

ומותרת בחלק מכתהיי: **ובהמה מותרת**.

לשוון
סרבל
מלה זו נזכרת בדניאל ג, כא) ונראה כי ברוב המקומות מדובר במעיל או גלימה, והוא קרוב לערבית سربل (סרבל) וכנראה יש מקור פרסי למלה זו, אלא שלא נתברר כל צרכו.

החיים
חוט הסרבל
אין אנו יודעים מה עוביו של חוט הסרבל, אבל נראה מן התיאור של הדברים שהוא חוט עבה (הרבה יותר מחוט רגל של אריג) שמשמש כדי לארוג בו את הסרבל.

העולם
תלתא חוטי הוו
ראה ציור בעמוד הקודם ובנספח תמונות עמ' 12.

בהמה המקשה

מר בר רב אשי אמר: **כיון דזיגי** (שהם שקופים). **אף על גב דלא חוורי** (אף על פי שאינם לבנים) **ממש**, הרי זה מקום צומת הגידים.

ובשאלה מה נחשבת נטילה של צומת הגידים, שעושה טריפה, **אמר אממר משמיה** (משמו) **של רב זביד**: **תלתא חוטי הוו** (שלושה חוטים. גידים הם).

חד אלימא ותרי קטיני (אחד עבה ושנים

דקים); **איפסיק אלימא** (נפסק, נחתך החוט העבה) — **אזדא** (הלך) **רוב הבנין** של צומת הגידים, שהעבה — עבה משני הדקים יהדיו, ודין רובו ככולו; **איפסיק קטיני** (נפסקו הדקים) — **אזדא** (הלך) **רוב מנין הגידים**, וגם בזה דין רובו ככולו. ואילו **מר בר רב אשי מתני לקולא** (היה שונה אותו דבר אבל להקל): **איפסיק אלימא** (נפסק העבה) — **האיכא** (הרי יש)

עדיין **רוב מנין**, ואינו טריפה, וכן **איפסיק קטיני** (נפסקו הדקים) — **האיכא** (הרי יש) עדיין **רוב בנין**, וממשיכה הגמרא: וכל זה הוא בבהמה, אבל **בעופות שיתסר חוטי הוו** (שישה עשר חוטים הם), **אי פסיק חד מינייהו** (אם נפסק אחד מהם) — הרי זו **טרפה**. **אמר מר בר רב אשי**: הוה **קאימנא קמיה** (הייתי עומד לפני) **אבא**, **רב אשי ואייתו לקמיה עופא** (והביאו לפניו עוף), **ובדק ואשכח ביה חמיסר** (ובדק ומצא בו חמישה עשר חוטים), הוה **חד דהוה שני מחבריה** (היה אחד מהם שהיה שונה מחבריו), **נפציה ואשכח תרי** (ניפץ, פירק אותו ונמצא שהיה מורכב משני חוטים) **דבוקים זה לזה**, ושבים לדין צומת הגידים שבבהמה. **אמר רב יהודה אמר רב**: **צומת הגידין שאמרו** שאם ניטל הרי זו **טריפה** — **ברובו**; והוסיף: **מאי** (ומה פירוש) **רובו?** אם נחתך רוב אחד מהן מן הגידים. והוסיף רב יהודה **כי אמריה קמיה** (כאשר אמרתי הלכה זו בשם רב לפני) **שמואל**, **אמר לי**: **מכדי תלתא הוו** (הואיל ושלושה גידים הם), **כי מיפסיק חד מינייהו** (כאשר נפסק אחד מהם) **לגמרי**, **הא איכא תרי** (הרי יש עדיין שנים), **ורובו של צומת הגידים קיים!** ומדייקים מדברי שמואל: **טעמא** (הטעם, דווקא) **דאיכא תרי** (כשיש שנים)

הרי זו כשרה, **הא ליכא תרי** (הרי כשאינן אפילו שנים) — **לא**, אלא **טריפה היא**, למרות שהגיד שנותר שלם. ומעירים: **ופליגא** (וחלוק הדבר הזה) על מה שאמר **רבנאי משמו**, שאמר **רבנאי אמר שמואל**: **צומת הגידים**, **אפילו לא נשתייר בה אלא גיד אחד** שעוביו כחוט **הסרבל** — הרי זו כשרה. ואיכא **דאמרי** (ויש שאומרים) מסורת אחרת בענין זה. שרב יהודה אמר בשם רב: **צומת הגידים שאמרו שאם ניטל עושה טריפה** — **ברובו**, **מאי** (מה פירוש) **רובו?** שנחתך רוב של כל אחד ואחד. והוסיף רב יהודה: **כי אמריה קמיה** (כאשר אמרתי הלכה זו בשם רב לפני) **שמואל**, **אמר לי**: **מכדי תלתא הוו** (הואיל ושלושה גידים הם), **האיכא תלתא דכל חד וחד** (הרי עדיין יש שלישי של כל אחד ואחד), ודי בכך! ומעירים: דבר זה שאמר רב יהודה בשם שמואל **מסייע ליה** [17] **לרבנאי**, שאמר **רבנאי אמר שמואל**: **צומת הגידין שאמרו**, **אפילו לא נשתייר בה** בכל אחד משלושת הגידים **אלא כחוט הסרבל** — **כשרה**.

ב שנינו במשנה: **נשבר העצם של רגל הבהמה האחורית**, אם רוב הבשר שם קיים — שחיטתו מטהרתו, ואם לאו — אין שחיטתו מטהרתו, והוא אסור באכילה כדין אבר המדולדל העומד ליפול. ובענין זה אמר רב: **נשבר העצם למעלה מן הארכובה**, אם **רוב הבשר קיים** במקום השבר — זה וזה **מותר**, כלומר, גם הבהמה מותרת — שאינה נעשית טריפה בכך, וגם האבר — שאינו נחשב כאבר מדולדל, אלא נותר בשחיטת הבהמה. ואם לאו [18], שאין אבר עצמו אסור (ממקום השבר ולמטה), שאינו נותר בשחיטת הבהמה, ובהמה עצמה מותרת. **ושמואל אמר**: **בין הארכובה מן למטה ממנה**, אם **רוב הבשר קיים** — זה וזה, האבר והבהמה, **מותר**, אם לאו [18a] **נשתייר רוב הבשר** — האבר אסור, ובהמה עצמה מותרת, שאינה נעשית טריפה (אפילו נשברה הרגל למעלה מן הארכובה) עד שתיחתך הרגל לגמרי. **מתקיף לה** [מקשה על כך] **רב נחמן**: **לשיטת שמואל**, כשנשברה העצם למעלה מן הארכובה (ורוב הבשר אינו קיים), שהאבר אסור והבהמה מותרת — **יאמרו** אנשים בתמיהה: **אבר ממנה מן הבהמה מוטל באשפה**, שנאסר באכילה, והיא עצמה מותרת? **אמר ליה** [17] **רב אחא בר רב הונא לרב נחמן**: **לשיטת רב נמי** [גם כן], כשנשברה העצם למטה מן הארכובה, ואין רוב הבשר קיים — גם כן **יאמרו**: **אבר ממנה מוטל באשפה ומותר!** **אמר ליה** [17] **רב נחמן**, **הכי קאמינא** [כך אני אומר]: **לשיטת שמואל**, האומר דין זה בעצם שנשברה למעלה מן הארכובה, **יאמרו**: **אבר שבהמה זו חיה ממנה**, שאם נחתכה שם הריהי נעשית טריפה — **מוטל באשפה**, והיא מותרת?

עיונים

איפסיק אלימא האיכא רוב מנין איפסיק קטיני **איכא רוב בנין** ולדרך זו אינה טריפה עד שיפסק רוב מנין רוב בנין. כלומר, שני גידים, ואחד מהם הוא העבה. **מסייע ליה לרבנאי וכו'** בניגוד ללשון הראשונה, שדי היה שישתייר באחד מהם בלבד כחוט הסרבל, לפי לשון זו צריך לגרוס בדברי רבנאי: "אפילו לא נשתייר בהן (או: מהן) אלא כחוט הסרבל", כלומר, בכל אחד מהם. ראה בגרסות. וכתב הט"ז (סי' נו סק"ז) שמכאן עולה (שלא כדברי ב"י) שחוט הסרבל אינו חוט כלשהו, אלא חוט עבה מאד, שליש מעוביו של גיד של בהמה. **למעלה מן הארכובה וכו'** לשיטת רב, כשם שאם נחתכה הרגל לגמרי למעלה מן הארכובה הרי זו טריפה — הוא הדין במקרה שנשברה העצם ואין רוב הבשר קיים, שהבהמה טריפה. ולשיטת רב, מה ששנינו שאם אין רוב הבשר קיים אין שחיטתו מטהרתו, ומשמע שהבהמה עצמה נטהרה — עוסק דווקא כשנשברה מן הארכובה ולמטה. ואילו לשיטת שמואל, כשנשברה העצם ואין רוב הבשר קיים, הרי למרות שיש לאבר דין אבר מדולדל, שאינו נותר בשחיטת הבהמה — אין זה עושה את הבהמה טריפה. ואם כן, מה ששנינו שאם אין רוב הבשר קיים אין שחיטתו מטהרתו, אבל הבהמה עצמה מותרת — עוסק בין אם נשבר למטה מן הארכובה ובין למעלה משם.

אורה ההלכה

כיון דזיגי וכו' במקום שהגידים אינם לבנים כל כך, ונראים שקופים — אין זה צומת הגידים. שלא כמר בר רב אשי, שבוה אין הלכה כמותו (על פי תוס' בשם ר"ח ור"ת). (שו"ע י"ד נו, ה). **תלתא חוטי הוו וכו'** בצומת הגידים של בהמה יש שני גידים דקים ואחד עבה. נחתך העבה

פרק רביעי

דזיגי — ללולין, *קליר"ש לנניס קמא. **תלתא חוטי הוו** — לומת הגידין. **אזדא רוב בנין** — שהוא עז משניהם, וכיון דלול רוצא — טרפה. שני מחבריה — עז ומחנרו. **נפציה** — נפלג, **קרפי"ר נלעו. **ברוב אחד מהם** — אם נפסק רובו של אחד מהם טרפה. **הא איכא תרי** — רובו קיים. **הסרבל** — של זמר, ומעמידין ציט

מַר בַּר רַב אַשִּׁי אָמַר: כִּיּוֹן דְּזִיגִי, אָפֵי עַל גַּב דְּלָא חוֹרִי.
אָמַר אַמְימַר מְשָׁמִיּה דְּרַב זְבִיד: תְּלַתָּא חוֹטֵי הֶוּוּ, חַד אֱלִימָא וּתְרֵי קְטִינֵי; אִיפְסִיק אֱלִימָא — אַזְדָּא רֹוב בְּנִין, אִיפְסִיק קְטִינֵי — אַזְדָּא רֹוב מְנַן. מַר בַּר רַב אַשִּׁי מְתַנֵּי לְקוּלָּא: אִיפְסִיק אֱלִימָא — הָאִיכָא רֹוב מְנַן, אִיפְסִיק קְטִינֵי — הָאִיכָא רֹוב בְּנַן. בְּעוּפוֹת, שְׂיִתְסַר חוֹטֵי הֶוּוּ, אִי פְסִיק חַד מִיַּנְיֵיהוּ — טְרַפְהּ. אָמַר מַר בַּר רַב אַשִּׁי: הֶהוּ קְאִימְנָא קַמְיָה דְאַבָּא, וְאִיִּיתוּ לְקַמְיָה עוּפָא, וּבְדַק וְאֲשַׁפַּח בֵּיה חַמִּיסַר, הֶהוּ חַד דִּיהוּה שְׁנֵי מַחְבְּרִיָּה, נִפְצִיָּה וְאֲשַׁפַּח תְּרֵי.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: צוּמַת הַגִּידִין שְׁאָמְרוּ — בְּרוּבוּ; מַאי רוּבוּ? רֹוב אַחַד מֵהֶן. כִּי אֲמַרְיָתָה קַמְיָה דְשְׂמוּאֵל, אָמַר לִי: מְכַדֵּי תְלַתָּא הֶוּוּ, כִּי מִיפְסִיק חַד מִיַּנְיֵיהוּ לְגַמְרֵי — הָא אִיכָא תְרֵי! טַעְמָא — דְאִיכָא תְרֵי, הָא לִיכָא תְרֵי — לָא. וּפְלִיגָא דְרַבְנָאי, דְאָמַר רַבְנָאי אָמַר שְׂמוּאֵל: צוּמַת הַגִּידִים, אָפִילוּ לָא נִשְׁתַּיִיר בַּה אָלָא כְּחוּט הַסְרְבַל — כְּשֶׁרָה. וְאִיכָא דְאָמְרֵי: מַאי רוּבוּ? — רֹוב כֹּל אַחַד וְאַחַד. כִּי אֲמַרְיָתָה קַמְיָה דְשְׂמוּאֵל, אָמַר לִי: מְכַדֵּי תְלַתָּא הֶוּוּ — הָאִיכָא תְלַתָּא דְכֹל חַד וְחַד! מְסִיעַ לִיה לְרַבְנָאי, דְאָמַר רַבְנָאי אָמַר שְׂמוּאֵל: צוּמַת הַגִּידִין שְׁאָמְרוּ, אָפִילוּ לָא נִשְׁתַּיִיר בַּה אָלָא כְּחוּט הַסְרְבַל — כְּשֶׁרָה.

ב **”נִשְׁבַּר הָעֶצֶם” כו'**. **אָמַר רַב: לְמַעְלָה מִן הָאֲרֻכּוּבָה, אִם רֹוב הַבֶּשֶׂר קָיִים — זֶה וְזֶה מוּתָר, וְאִם לָאוּ — זֶה וְזֶה אָסוּר; לְמַטָּה מִן הָאֲרֻכּוּבָה, אִם רֹוב הַבֶּשֶׂר קָיִים — זֶה וְזֶה מוּתָר, אִם לָאוּ — אָבְר אָסוּר, וּבְהֵמָה מוּתָרָת. וְשְׂמוּאֵל אָמַר: בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה, אִם רֹוב הַבֶּשֶׂר קָיִים — זֶה וְזֶה מוּתָר, אִם לָאוּ — אָבְר אָסוּר, וּבְהֵמָה מוּתָרָת. מְתַקֵּיף לָהּ רַב נַחְמָן לְשְׂמוּאֵל: יֵאמְרוּ, אָבְר מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה, וּמוּתָרָת? אָמַר לִיה רַב אֲחָא בַר רַב הוּנָא לְרַב נַחְמָן: לְרַב נָמִי, יֵאמְרוּ: אָבְר מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה וּמוּתָרָת? בְּאֲשָׁפָה וּמוּתָרָת! אָמַר לִיה, הָכִי קְאָמִינָא: אָבְר שְׁחִיָּה מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה, וּמוּתָרָת?**

ב שנינו במשנה: **נשבר העצם של רגל הבהמה האחורית**, אם רוב הבשר שם קיים — שחיטתו מטהרתו, ואם לאו — אין שחיטתו מטהרתו, והוא אסור באכילה כדין אבר המדולדל העומד ליפול. ובענין זה אמר רב: **נשבר העצם למעלה מן הארכובה**, אם **רוב הבשר קיים** במקום השבר — זה וזה **מותר**, כלומר, גם הבהמה מותרת — שאינה נעשית טריפה בכך, וגם האבר — שאינו נחשב כאבר מדולדל, אלא נותר בשחיטת הבהמה. ואם לאו [18], שאין אבר עצמו אסור (ממקום השבר ולמטה), שאינו נותר בשחיטת הבהמה, ובהמה עצמה מותרת. **ושמואל אמר**: **בין הארכובה מן למטה ממנה**, אם **רוב הבשר קיים** — זה וזה, האבר והבהמה, **מותר**, אם לאו [18a] **נשתייר רוב הבשר** — האבר אסור, ובהמה עצמה מותרת, שאינה נעשית טריפה (אפילו נשברה הרגל למעלה מן הארכובה) עד שתיחתך הרגל לגמרי. **מתקיף לה** [מקשה על כך] **רב נחמן**: **לשיטת שמואל**, כשנשברה העצם למעלה מן הארכובה (ורוב הבשר אינו קיים), שהאבר אסור והבהמה מותרת — **יאמרו** אנשים בתמיהה: **אבר ממנה מן הבהמה מוטל באשפה**, שנאסר באכילה, והיא עצמה מותרת? **אמר ליה** [17] **רב אחא בר רב הונא לרב נחמן**: **לשיטת רב נמי** [גם כן], כשנשברה העצם למטה מן הארכובה, ואין רוב הבשר קיים — גם כן **יאמרו**: **אבר ממנה מוטל באשפה ומותר!** **אמר ליה** [17] **רב נחמן**, **הכי קאמינא** [כך אני אומר]: **לשיטת שמואל**, האומר דין זה בעצם שנשברה למעלה מן הארכובה, **יאמרו**: **אבר שבהמה זו חיה ממנה**, שאם נחתכה שם הריהי נעשית טריפה — **מוטל באשפה**, והיא מותרת?

חולין

עו ע"ב

האולר צמוט כמו שאנו עושין צלועות. וכמר בר רב אשי קיימא לן בכל דוכמי בר מתמתי: מכחז אודיתא (סנהדרין טז,ג), ומיפך שזועה (שנועות מא,ה). ובשיעור לומת גידין, אחר שנחלקו ולא איתפרש הלכתא כמאן — נשל מורה הלך אחר המחמיר, וטרפות דאורייתא, הלכך מעילוי ערקומא עד מקום שמתפשטין, כל מקום שמוטך שם הוי לומת הגידין, ואפילו רכזנה קיימת ועגס קיים — טרפה. למעלה מן הארכובה — אם נשצר העגס שם, ורובו נצר שעל השפיריה קיים, עור ושני מופין רוב העגס. זה וזה — אכר ובהמה מותר. ואם לאו זה וזה אסור — ומתניתין דקמתי: אם לאו אין שמיטמו מטהרתו, דמשמע אכר אסור ובהמה מותרת — אלמטה מן הארכובה קאמר. אבר אסור — משום מדולדל. ולשמואל, מתניתין צין למעלה וצין למטה קאמר, ושני לה למתניתין צין נחתכו לגמרי לנשצר העגס, משום דהכא גידין קיימי. ולרב נמי — נלמטה מן הארכובה, יאמרו כו'. שחיה ממנה — שהשמה תלויה צה. מוטל באשפה — דקאמרי: אכר אסור ואתה מותרת ומשליכו לאשפה.

תוספות

מר בר רב אשי אמר כו' — פירש בקונטרס דכמר בר רב אשי קיימא לן בכל דוכתי, בר ממכתב אודיתא ומיפך שבעה. וכן יש בסדר תנאים ואמוראים. ורבינו חננאל פירש דקיימא לן כוותיה בכל דוכתיין בר ממיפך שבעה, וחיורי, וסימן כולו הפך לבן. וחיורי — היינו חד דשמעתין. וכן פירש רבינו תם. **איפסיק** חד מינייהו טרפה — לא שייך למתני גבי "יתר עליהו עוף" (חולין נו,א), משום דכשנפסק אחד מהן — סוף כולן ליפסק.

ואם לאו זה וזה אסור — והא דקתני רשאי: נחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה — הוא הדין נמי נשבר העצם ואין רוב בשר קיים. ואגב סיפא נקט נחתכו, דלמטה אפילו נחתכו לגמרי כשרה.

אמר ליה רב אחא בר רב הונא לרב נחמן: לרב נמי, יאמרו: אבר מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה וּמוּתָרָת?
אמר ליה רב אחא בר רב הונא לרב נחמן: לרב נמי, יאמרו: אבר מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה, וּמוּתָרָת?
אמר ליה רב אחא בר רב הונא לרב נחמן: לרב נמי, יאמרו: אבר מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה, וּמוּתָרָת?
אמר ליה רב אחא בר רב הונא לרב נחמן: לרב נמי, יאמרו: אבר מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה, וּמוּתָרָת?
אמר ליה רב אחא בר רב הונא לרב נחמן: לרב נמי, יאמרו: אבר מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה, וּמוּתָרָת?
אמר ליה רב אחא בר רב הונא לרב נחמן: לרב נמי, יאמרו: אבר מִמְּנָה מוּטָל בְּאֲשָׁפָה, וּמוּתָרָת?

ב שנינו במשנה: **נשבר העצם של רגל הבהמה האחורית**, אם רוב הבשר שם קיים — שחיטתו מטהרתו, ואם לאו — אין שחיטתו מטהרתו, והוא אסור באכילה כדין אבר המדולדל העומד ליפול. ובענין זה אמר רב: **נשבר העצם למעלה מן הארכובה**, אם **רוב הבשר קיים** במקום השבר — זה וזה **מותר**, כלומר, גם הבהמה מותרת — שאינה נעשית טריפה בכך, וגם האבר — שאינו נחשב כאבר מדולדל, אלא נותר בשחיטת הבהמה. ואם לאו [18], שאין אבר עצמו אסור (ממקום השבר ולמטה), שאינו נותר בשחיטת הבהמה, ובהמה עצמה מותרת. **ושמואל אמר**: **בין הארכובה מן למטה ממנה**, אם **רוב הבשר קיים** — זה וזה, האבר והבהמה, **מותר**, אם לאו [18a] **נשתייר רוב הבשר** — האבר אסור, ובהמה עצמה מותרת, שאינה נעשית טריפה (אפילו נשברה הרגל למעלה מן הארכובה) עד שתיחתך הרגל לגמרי. **מתקיף לה** [מקשה על כך] **רב נחמן**: **לשיטת שמואל**, כשנשברה העצם למעלה מן הארכובה (ורוב הבשר אינו קיים), שהאבר אסור והבהמה מותרת — **יאמרו** אנשים בתמיהה: **אבר ממנה מן הבהמה מוטל באשפה**, שנאסר באכילה, והיא עצמה מותרת? **אמר ליה** [17] **רב אחא בר רב הונא לרב נחמן**: **לשיטת רב נמי** [גם כן], כשנשברה העצם למטה מן הארכובה, ואין רוב הבשר קיים — גם כן **יאמרו**: **אבר ממנה מוטל באשפה ומותר!** **אמר ליה** [17] **רב נחמן**, **הכי קאמינא** [כך אני אומר]: **לשיטת שמואל**, האומר דין זה בעצם שנשברה למעלה מן הארכובה, **יאמרו**: **אבר שבהמה זו חיה ממנה**, שאם נחתכה שם הריהי נעשית טריפה — **מוטל באשפה**, והיא מותרת?

עיונים
איפסיק אלימא האיכא רוב מנין איפסיק קטיני **איכא רוב בנין** ולדרך זו אינה טריפה עד שיפסק רוב מנין רוב בנין. כלומר, שני גידים, ואחד מהם הוא העבה. **מסייע ליה לרבנאי וכו'** בניגוד ללשון הראשונה, שדי היה שישתייר באחד מהם בלבד כחוט הסרבל, לפי לשון זו צריך לגרוס בדברי רבנאי: "אפילו לא נשתייר בהן (או: מהן) אלא כחוט הסרבל", כלומר, בכל אחד מהם. ראה בגרסות. וכתב הט"ז (סי' נו סק"ז) שמכאן עולה (שלא כדברי ב"י) שחוט הסרבל אינו חוט כלשהו, אלא חוט עבה מאד, שליש מעוביו של גיד של בהמה. **למעלה מן הארכובה וכו'** לשיטת רב, כשם שאם נחתכה הרגל לגמרי למעלה מן הארכובה הרי זו טריפה — הוא הדין במקרה שנשברה העצם ואין רוב הבשר קיים, שהבהמה טריפה. ולשיטת רב, מה ששנינו שאם אין רוב הבשר קיים אין שחיטתו מטהרתו, ומשמע שהבהמה עצמה נטהרה — עוסק דווקא כשנשברה מן הארכובה ולמטה. ואילו לשיטת שמואל, כשנשברה העצם ואין רוב הבשר קיים, הרי למרות שיש לאבר דין אבר מדולדל, שאינו נותר בשחיטת הבהמה — אין זה עושה את הבהמה טריפה. ואם כן, מה ששנינו שאם אין רוב הבשר קיים אין שחיטתו מטהרתו, אבל הבהמה עצמה מותרת — עוסק בין אם נשבר למטה מן הארכובה ובין למעלה משם.

אורה ההלכה

